

(p. 137-142), teritoriul dintre Osăm și Jantra (p. 142-147), zona de interior a Dobrogei (p. 157-163), precum și țărmul de V al Mării Negre (p. 163-174).

Aceeași structură are și capitolul dedicat provinciei Thracia: Serdica (p. 184-191), Pautalia (p. 191-194), Philippopolis (p. 194-203), Augusta Traiana (p. 204-208), Cabyle (p. 208-216), Deultum (p. 216-224), Hadrianopolis (p. 224-230) și Apri (p. 227-229). Dintre acestea se disting cele două colonii de veterani, *colonia Flavia Pacis Deultensium*, fondată de Vespasian cu veteranii din legiunea VIII Augusta (CIL VI 31962) și *colonia Claudia Aprensis*, ce datează din epoca împăratului Claudius (p. 413, nr. 306). Spre deosebire de Moesia Inferior, unde doar *colonia Ulpia Oescensium* este o colonie de veterani, fondată de Traian cu veteranii legiunii V Macedonica, după sfârșitul războiului dacic. Autorul consideră, însă, că de fapt *colonia Oescus* s-ar fi dezvoltat din *canabae*-le legiunii V Macedonica, identificate de autor, pe baza descoperirilor funerare, între castrul legiunii și una din necropolele din apropiere, la Prez Livada. O astfel de reconstituire este însă greu de acceptat, având în vedere faptul că nu se cunoaște o fază de municipalizare anterioară coloniei, fapt ce pare a fi regula în zona danubiană a Imperiului, cel puțin până în epoca Severilor. Mai mult decât atât, un argument în favoarea unei colonii de veterani ar putea fi și informațiile privind decorarea legatului legiunii V Macedonica în războiul dacic al lui Traian³. Această decorare ar putea fi un argument decisiv pentru a susține o implicare totală a legiunii V Macedonica în operațiunile militare de la N Dunării. Ca urmare a modului în care soldații acestei legiuni s-au comportat cu această ocazie, Traian ar fi putut lua decizia să așeze pe veteranii acestei legiuni la Oescus, după mutarea legiunii la Troesmis. Acest lucru nu ar fi însemnat automat depozedarea de pământ a veteranilor, sau a urmașilor acestora, atestați în

zona Oescus încă din epoca pre-flaviană. Apartenența veteranilor din epoca traianică și a urmașilor acestora la tribul *Papiria*, tribul lui Traian, este un alt argument important pentru existența unei deducții de veterani la Oescus⁴.

Următorul capitol propune o analiză diacronică, pornind de la epoca iulio-claudiană și mergând până la epoca lui Dioclețian (p. 239-250), și o analiză socială a rolului veteranilor în viața civilă a celor două provincii (p. 250-275). Capitolul urmat apoi de concluzii generale ale lucrării, atât în limba bulgară, cât și în limba engleză (p. 289-312). Lucrarea se încheie cu un catalog epigrafic, foarte puțin comentat (p. 313-415), un index general (p. 417-431) și bibliografie (p. 434-447). Deplângem lipsa unei traduceri în limba engleză, atât a cuprinsului, cât și a explicației hărților din volum, fapt ce ar fi facilitat accesul și celor mai puțin familiarizați cu limba bulgară. Din câte am putut constata, rezumatul în limba engleză este traducerea concluziilor lucrării, din varianta în limba bulgară.

După cum se poate observa din structura prezentată mai sus, avem de a face cu o lucrare de compilație, care se bazează în cea mai mare parte pe literatura bulgară și parțial pe cea străină. Din acest punct de vedere, recomand consultarea lucrării mai ales ca un stadiu al cercetării din Bulgaria asupra subiectului. Din păcate, după cum se va vedea mai jos, partea care ar fi putut fi cea mai interesantă, permițând cercetătorilor o informare rapidă, adică catalogul epigrafic, este o încercare mai puțin reușită.

În catalogul epigrafic sunt preluate necritic lecturile din CIL III, ILB, IGB, ISM, AnnÉp sau cele ale primilor editori ale inscripțiilor. Din păcate și aici autorul păcătuiește prin trimiterile unilaterale, în unele cazuri, doar la lucrările mai vechi ale lui B. Gerov⁵, nemenționându-se

⁴ Vezi și R. Cîrjan, *Statute citadine privilegiate în provinciile dunărene ale Imperiului Roman*, Cluj-Napoca, 2010 (Bibliotheca Ephemeris Napocensis 7), p. 88-89.

⁵ B. Gerov, *Romanizmăt meždu Dunava i Balkana ot Avgust do Hadrian*, Godišnik na Sofiiskaja Universitet, Istoriko-Filologičeski

³ IDRE I 101; Fl. Matei-Popescu, în *Dacia felix. Studia Michaeli Bărbulescu oblata*, Cluj-Napoca, 2007, p. 291-293.

trimitere la CIL III, chiar dacă unele corectate de Gerov. În alte cazuri, este menționată trimiterea la primul editor, dar nu mai este menționată trimiterea la unul dintre corpora de inscripții, cum este cazul inscripției descoperite la Noviodunum, în care este menționat un prefect al flotei dunărene, *Postumus*, din a doua jumătate a secolului al III-lea, unde sunt diferențe destul de importante de lectură între cele două publicații⁶. De asemenea, diversele atribuiri etnice pe care autorul le face pe baza inscripțiilor și a comentariilor editorilor sunt în general depășite, autorul dovedind necunoașterea literaturii ulterioare. Spre exemplu, cele două atestări ale numelui *Damanaeus* (*T. Aelius Damanaeus*, p. 356, nr. 113, Abritus; *Damanaeus Amazeni*, p. 407, nr. 284, Cabyle), printre veteranii din Moesia Inferior. Numele este considerat un nume de origine tracică sau celtică, deși s-a dovedit între timp că avem de a face cu un cognomen de tradiție daco-moesică⁷. Lipsa unei verificări sumare a putut duce, de asemenea, la apariția unei trupe total necunoscute în transcrierea diplomei de la Palamarcia (p. 354-355, nr. 110; RMD I 39): *(ala) I Cl(assica) Gal(lica) Cap(italis)*. Este evident vorba de mult mai cunoscuta *(ala) Cl(audia) Gal(lorum) Cap(itoniana)*, staționată, din vremea lui Hadrian, în Dacia Inferior. Tot pe seama lipsei unei verificări se pot pune și atribuiri greșite de inscripții unor anumite situri, cum este cazul inscripției lui *L. Campanius Verecundus, veteranus signifer legionis IIII Scythicae* și *centurio cohortis (I) Cisipandensium*, descoperită la *Ruginium* (Italia, Regio X) și nu la Histria, după cum apare în catalogul autorului

(p. 378-379, nr. 185). De asemenea, prin sondaj, am descoperit absența unor inscripții din catalog. Lipsește, spre exemplu, diploma militară, acordată lui *Zurazis Decebalis f., Dacus*, ce servise în flota de la Ravenna și apoi în legiunea II Adiutrix și care a fost lăsat vatră la 26 februarie 70⁸. În catalog nu găsim, de asemenea, inscripția veteranului *T. Aelius Mucatralis, veteranus alae I Flaviae Gaetulorum*, descoperită la Histria, și care datează din anul 152 (*Glabrione et Homullo cos.*)⁹. Și în ultimul rând, pentru a nu lungi lista de exemple, lipsește inscripția lui *C. Valerius Longinus, veteranus ex imaginifero*, descoperită la de la Novae, împreună cu ...*Valens, veteranus ex custode armorum*, cu ocazia refacerii unui edificiu de cult. Inscripția ar putea data din timpul domniei lui Severus Alexander¹⁰. După cum se poate observa, inscripțiile care lipsesc din catalog au fost publicate după momentul publicării principalelor corpora din inscripții, dovedind faptul că autorul a rămas la acest nivel de informare.

Din păcate, având în vedere minusurile evidențiate mai sus, toate identificate prin sondaj, lucrarea lui I. Boyanov, deși ambițioasă ca proiect, este mai puțin reușită ca rezultat. Aceasta trebuie consultată cu precauție, simțindu-se nevoia unor verificări suplimentare, întrucât oricând pot apărea omisiuni sau piste greșite spre care sunt împinși cititorii.

Florian Matei-Popescu

Fakultet 45, 1948-1949, p. 4-91; idem, *Romanizmăt meždu Dunava i Balkana ot Hadrian do Konstantin Veliki*, Godišnik na Sofijskaja Universitet, Istoriko-Filologičeski Fakultet 47, 1953 (1950-1952), p. 17-409.

⁶ Al. Barnea, Dacia, N. S. 19, 1975, p. 258-261; ISM V 281 (MNA L 968).

⁷ D. Dana, ZPE 143, 2003, p. 172-173; idem, Fl. Matei-Popescu, Chiron 39, 2009, p. 225.

⁸ N. Sharankov, Archaeologia Bulgarica 10, 2006, 2, p. 37-46.

⁹ Al. Suceveanu, Pontica 31, 1998, p. 109-114, nr. 1 = AnnÉp 1998, 1148.

¹⁰ AnnÉp 2004, 1244 = E. Bunsch, J. Kolendo, J. Żelazowski, ArchWarszawa 54, 2003, p. 43-64 (p. 50-56, nr. 2) = AnnÉp 1966, 347 (partea dreaptă a inscripției).